Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.01.1998, sp. zn. 2 Tzn 115/97, ECLI:CZ:NS:1998:2.TZN.115.1997.1

Číslo: 57/1998

Právní věta: Jestliže v odvolacím řízení nebyly provedeny žádné důkazy, může odvolací soud po zrušení napadeného rozsudku sám za podmínek § 259 odst. 3 tr. ř. ve věci rozhodnout a obviněného s ohledem na zjištěný stav nutné obrany (§ 13 tr. zák.) zprostit obžaloby, jen pokud závěr o jednání obviněného v nutné obraně je možno učinit na podkladě odchylného právního posouzení správných skutkových zjištění učiněných v rozsudku soudu prvního stupně.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 13.01.1998

Spisová značka: 2 Tzn 115/97

Číslo rozhodnutí: 57

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Odvolání

Předpisy: 140/1961 Sb. § 13 141/1961 Sb. § 259 odst. 3

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 57

Jestliže v odvolacím řízení nebyly provedeny žádné důkazy, může odvolací soud po zrušení napadeného rozsudku sám za podmínek § 259 odst. 3 tr. ř. ve věci rozhodnout a obviněného s ohledem na zjištěný stav nutné obrany (§ 13 tr. zák.) zprostit obžaloby, jen pokud závěr o jednání obviněného v nutné obraně je možno učinit na podkladě odchylného právního posouzení správných skutkových zjištění učiněných v rozsudku soudu prvního stupně.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 1. 1998 sp. zn. 2 Tzn 115/97)

Nejvyšší soud České republiky k stížnosti pro porušení zákona zrušil rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 5. 1997 sp. zn. 5 To 245/97 a tomuto soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění:

Obviněný M. B. byl rozsudkem Okresního soudu v Děčíně ze dne 21.11. 1996 sp. zn. 3 T 478/95 uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, 3 tr. zák., ve znění účinném

před novelou provedenou zák. č. 152/1995 Sb. (dále jen tr. zák.). Trestného činu se měl dopustit tím, že dne 7. 4. 1994 ve Varnsdorfu před vinárnou Babeta po předchozí hádce fyzicky napadl poškozeného K. K., udeřil jej nejméně jedenkrát pěstí do obličeje a způsobil mu zlomeninu artikulárního výběžku dolní čelisti vlevo, která si vyžádala lékařské ošetření spojené s hospitalizací v Masarykově nemocnici v Ústí nad Labem od 9. do 22. 4. 1994 a následnou ambulantní léčbu do 29. 5. 1994 včetně, kdy po uvedenou dobu byl vyřazen z běžného způsobu života.

Podle § 221 odst. 3 tr. zák. byl obviněnému uložen trest odnětí svobody v trvání jednoho roku, přičemž za podmínek § 58 odst. 1 písm. a) a § 59 odst. 1 tr. zák. mu byl výkon trestu podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvou let. Soud dále rozhodl, že podle § 228 odst. 1 tr. ř. je obviněný povinen zaplatit na náhradě škody pojišťovně SALVUS, dopravní a zemědělsko-podnikatelské zdravotní pojišťovně Litomyšl, částku 7197,40 Kč. Poškozený K. K. byl se svým nárokem na náhradu škody podle § 229 odst. 1 tr. ř. odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních.

Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 5. 1997 sp. zn. 5 To 245/97 byl na základě odvolání obviněného shora citovaný rozsudek Okresního soudu v Děčíně podle § 258 odst. 1 písm. d) tr. ř. zrušen a odvolací soud podle § 259 odst. 3 tr. ř. sám rozhodl tak, že se obviněný M. B. podle § 226 písm. b) tr. ř. obžaloby pro trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, 3 tr. zák. zprošťuje. Za podmínek § 229 odst. 3 tr. ř. odkázal poškozené K. K. a pojišťovnu Salvus s jejich nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

Ministryně spravedlnosti České republiky podala podle § 266 odst. 1 tr. ř. ve lhůtě uvedené v ustanovení § 272 tr. ř. u Nejvyššího soudu České republiky (dále jen Nejvyšší soud) proti výše uvedenému rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem stížnost pro porušení zákona, a to v neprospěch obviněného M. B.

Ve svém mimořádném opravném prostředku poukázala především na to, že odvolací soud nepostupoval důsledně podle § 254 odst. 1 tr. ř. a nedostál své přezkumné povinnosti, když nezjistil pochybení soudu prvního stupně. Ta měla podle stěžovatelky spočívat v tom, že důkazní řízení nebylo provedeno vyčerpávajícím způsobem v souladu s ustanovením § 2 odst. 5 tr. ř., neboť nebyla věnována dostatečná pozornost tomu, že od počátku proti sobě stály diametrálně odlišné výpovědi obviněného a poškozeného, jež měly být prověřeny všemi dostupnými důkazy. Je namítáno, že k objektivizování výpovědi poškozeného K. K. měla být vyžádána podrobná lékařská zpráva popisující všechna poranění poškozeného, pokud ve své výpovědi tvrdil, že měl po úderech obviněného na obličeji a na těle modřiny, když lékařské zprávy obsažené ve spise tomuto tvrzení nenasvědčují. Z těchto důvodů proto měla být k uvedeným skutečnostem vyslechnuta i ošetřující lékařka, jež přišla s poškozeným do styku následující den po incidentu, a rovněž manželka poškozeného a jeho matka (svědkyně A. K.). Pokud by na základě takto doplněného dokazování byla výpověď poškozeného potvrzena, měl by podle stěžovatelky soud k dispozici další důkazy svědčící o nevěrohodnosti výpovědi obviněného a svědků vypovídajících v jeho prospěch, kteří všichni hovořili pouze o jediné ráně. V opačném případě by byla zpochybněna pravdivost výpovědi poškozeného.

Ministryně spravedlnosti poukázala ve stížnosti pro porušení zákona dále na to, že soud prvního stupně se v rozporu s ustanovením § 2 odst. 12 tr. ř. opírá o svědeckou výpověď M. K., ačkoliv tento důkaz nebyl v hlavním líčení proveden.

Za zásadní pochybení odvolacího soudu považuje ministryně to, že bez doplnění důkazního řízení přehodnotil důkazy provedené nalézacím soudem a v důsledku toho zpochybnil výpověď poškozeného a učinil vlastní skutkové závěry. Následně pak rozhodl v rozporu s ustanovením § 259 odst. 3 tr. ř., když po zrušení rozsudku soudu prvního stupně sám obviněného obžaloby zprostil.

Se zřetelem k výše uvedeným skutečnostem proto ministryně ve stížnosti pro porušení zákona

navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 5. 1997 sp. zn. 5 To 245/97 byl ve prospěch obviněného M. B. porušen zákon v ustanoveních § 254 odst. 1 a § 259 odst. 3 tr. ř. a v řízení jemu předcházejícím v ustanovení § 2 odst. 5, 6, 12 tr. ř. Dále navrhla, aby Nejvyšší soud podle § 269 odst. 2 tr. ř. napadený rozsudek a rozsudek Okresního soudu v Děčíně ze dne 21. 11. 1996 sp. zn. 3 T 478/95 zrušil a současně zrušil i všechna další rozhodnutí na ně obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž zrušením došlo, pozbyla podkladu, a poté aby postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud z podnětu podané stížnosti pro porušení zákona přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. správnost výroků napadeného rozsudku, jakož i řízení, které mu předcházelo, a zjistil, že zákon byl porušen.

Z odůvodnění rozsudku Okresního soudu v Děčíně, jenž v posuzované věci rozhodoval jako soud prvního stupně, vyplývá, že po vyhodnocení provedených důkazů byla za základ skutkových zjištění, že poškozený byl obviněným bezdůvodně fyzicky napaden a zraněn, vzata výpověď poškozeného K. K., jež dle soudu byla objektivizována jak lékařskými zprávami dokumentujícími zranění poškozeného, tak výpovědmi jeho matky A. K. a dcery M. K. Posledně uvedenou výpověď soud v hlavním líčení přečetl za podmínek § 211 odst. 2 písm. a) tr. ř. Tyto svědkyně, jak vyplývá ze spisu, však incidentu nebyly přítomny, a o průběhu inkriminovaného děje se dozvěděly pouze zprostředkovaně od poškozeného nebo obviněného (M. K.). Naproti tomu soud neuvěřil obhajobě obviněného M. B., že poškozeného udeřil do obličeje za stavu, kdy byl sám poškozeným napaden, a neuvěřil ani výpovědím svědků A. M., P. Š. a M. H., jež tuto verzi obviněného potvrzovaly. V uvedené souvislosti poukázal na to, že obviněný v průběhu trestního řízení svou výpověď měnil a pokud jde o posledně jmenované svědky, shledal soud v jejich výpovědích rozpory týkající se jednotlivých popisů inkriminovaného děje.

Z rozsudku dále vyplývá, že oproti obžalobě nevzal soud za prokázáno, že obviněný udeřil poškozeného pěstí do obličeje nejméně šestkrát, ale že se tak stalo nejméně jednou. Tento závěr soudu prvního stupně je však v rozporu s výpovědí poškozeného K. K., jenž mj. i v hlavním líčení uvedl, že jej obviněný v průběhu incidentu udeřil vícekrát pěstí do hlavy, nakopl jej do oblasti břicha, přičemž poškozený měl navíc i udeřit hlavou o vedle stojící automobil. Ačkoliv se v odůvodnění rozsudku konstatuje, že soud vycházel především z výpovědi poškozeného, nelze zjistit, na základě jakých úvah soud ohledně významné okolnosti, jakou byla intenzita a způsob útoku, uvěřil poškozenému pouze částečně, když jinak považoval jeho výpověď za věrohodnou.

Se zřetelem k uvedeným skutečnostem lze proto přisvědčit námitkám uplatněným ve stížnosti pro porušení zákona, že soud prvního stupně měl provést v souladu s ustanovením § 2 odst. 5 tr. ř. další důkazy, na jejichž základě by bylo možno objektivizovat výpověď poškozeného v tak zásadním směru, jakým měl být charakter útoku obviněného vůči jeho osobě. Učiněná zjištění by mohla být nepochybně i podkladem pro správné posouzení hodnověrnosti navzájem si odporujících výpovědí.

Odvolací soud v rámci své přezkumné činnosti neshledal v řízení, jež předcházelo rozsudku soudu prvního stupně, procesní vady a dospěl k závěru, že v hlavním líčení byly provedeny všechny potřebné důkazy významné pro zjištění skutkového stavu věci a její náležité posouzení.

Pokud však jde o hodnocení důkazů soudem prvního stupně, dospěl odvolací soud k závěru, že postup nalézacího soudu nebyl v souladu s ustanovením § 2 odst. 6 tr. ř., když nepřesvědčivě dovodil účelovost druhé výpovědi obviněného o napadení poškozeným i nevěrohodnost očitých svědků incidentu, ačkoliv z důkazů svědčících pro obhajobu obviněného současně přijal skutečnosti, jež byly v rozporu s tvrzením poškozeného, zejména pokud jde o intenzitu násilí, jehož měl obviněný vůči poškozenému použít. Důkazy provedené soudem prvního stupně pak odvolací soud sám vyhodnotil tak, že při incidentu obviněného s poškozeným byl obviněný nikoliv v postavení útočníka, ale

obránce. Způsob útoku ze strany poškozeného K. K., jak jej popsali obviněný i shora uvedení svědci, vyvolal podle odvolacího soudu obranu obviněného, již ani přes vzniklý následek na zdraví poškozeného nebylo možno považovat za nepřiměřenou, neboť obviněný odvracel trvající útok na svoji osobu stejnými prostředky a způsobem, jakým bylo útočeno na něj. Závěr o tom, že obviněný jednal v nutné obraně podle § 13 tr. zák., vedl odvolací soud ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně a za použití ustanovení § 259 odst. 3 tr. ř. k vlastnímu rozhodnutí, jímž obviněného M. B. podle § 226 písm. b) tr. ř. obžaloby pro trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, odst. 3 tr. zák. zprostil.

Podle ustanovení § 259 odst. 3, věty první, tr. ř. může odvolací soud rozhodnout sám rozsudkem ve věci, jen je-li možno nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě důkazy provedenými před odvolacím soudem doplněn.

V posuzovaném případě se však odvolací soud neztotožnil se skutkovým stavem, jak jej zajistil soud prvního stupně, tj. že obviněný po předchozí hádce poškozeného fyzicky napadl a nejméně jedním úderem pěstí mu způsobil výše popsané poranění. Naopak, aniž by sám prováděl jakékoliv důkazy, dospěl na základě zhodnocení již provedeného důkazního řízení před soudem prvního stupně k odchylným skutkovým závěrům spočívajícím v tom, že po uvedeném verbálním konfliktu došlo k fyzickému útoku poškozeného na obviněného, který teprve poté poškozeného udeřil a zranil, přičemž takto měl jednat za stavu, kdy odvracel útok na svoji osobu, tedy v nutné obraně podle § 13 tr. zák.

Z ustanovení § 2 odst. 12 tr. ř. vyplývá, že při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném i neveřejném zasedání smí soud přihlédnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny (tzv. zásada bezprostřednosti). Smyslem tohoto ustanovení je, aby se soud osobně seznámil s důkazy, při jejich provádění odstranil případné rozpory či nejasnosti a na základě tohoto postupu pak získal bezprostřední a správný názor na projednávaný případ. Aplikace uvedené zásady přichází v úvahu v plné šíři v řízení před soudem prvního stupně (tzv. nalézacím soudem). Pokud jde o odvolací soud, jenž ve věci rozhoduje ve druhém stupni, spočívá jeho činnost především v uplatnění revizního principu, tj. v přezkoumání zákonnosti a odůvodněnosti napadeného rozsudku a předcházejícího řízení v rozsahu stanoveném v § 254 tr. ř. Ze specifického charakteru přezkumné činnosti odvolacího soudu vyplývá zásada zakotvená v ustanovení § 263 odst. 6 tr. ř., jež stanoví, že důkazy se před tímto soudem zpravidla neprovádějí a jen výjimečně může odvolací soud řízení doplnit důkazy nezbytnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout. To znamená, že případné dokazování v odvolacím řízení má určité vymezené hranice jako prostředek přezkoumávání rozhodnutí, jež má sloužit k tomu, aby skutková zjištění soudu prvního stupně byla ověřena (nebo doplněna), popř. aby výsledky původního dokazování a z nich vyplývající závěry byly zpochybněny. Z tohoto důvodu proto zákon poměrně úzce vymezuje prostor pro vlastní meritorní rozhodování věci odvolacím soudem, jenž je v uvedeném směru vázán podmínkami vymezenými v již citovaném ustanovení § 259 odst. 3 tr. ř.

V projednávané věci odvolací soud vycházel výlučně z důkazů, jež provedl soud prvního stupně, a po jejich vyhodnocení sám dospěl k vlastním skutkovým zjištěním, na jejichž základě po zrušení napadeného rozsudku pak ve věci meritorně rozhodl. Z důvodů, jež byly rozvedeny výše, tento postup odvolacího soudu odporoval jak ustanovení § 2 odst. 12, tak ustanovení § 259 odst. 3 tr. ř. S přihlédnutím ke skutečnostem uvedeným v předcházejícím odstavci by ovšem nemohl učinit zásadně odchylná skutková zjištění ani na základě vlastního dokazování, jež by v daném případě bylo limitováno ustanovením § 263 odst. 6, věty druhé, tr. ř. Zjišťování, zda útočníkem byl obviněný či poškozený a zda obviněný jednal v mezích nutné obrany podle § 13 tr. zák., by v daném případě znamenalo znovu opakovat většinu důkazů před odvolacím soudem, popř. i potřebu provádění důkazů nových. Takový postup by ve svém důsledku vedl k tomu, že by odvolací soud nepřípustně nahrazoval činnost soudu prvního stupně. Bylo proto na místě, aby po zrušení jeho rozsudku postupoval podle § 259 odst. 1 tr. ř. a věc mu vrátil k novému projednání a rozhodnutí. V odůvodnění

svého rozhodnutí by pak mohl poukázat na to, v čem a z jakých důvodů považuje učiněná skutková zjištění za nesprávná či neúplná, popř. v čem a jakými důkazy je třeba je doplnit. K uvedené problematice srov. např. č. 56/1965, č. 36/1968, č. 25/1970, č. 57/1984, č. 49/1989-11. Sb. rozh. trest.

Současně je nutno poznamenat, že zrušení odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně odvolacím soudem a jeho následný postup podle § 259 odst. 3 tr. ř., jímž by vlastním rozsudkem rozhodl o zproštění obviněného obžaloby s ohledem na jeho jednání v nutné obraně dle § 13 tr. zák., je možný, a to i v případě, že by v řízení před odvolacím soudem nebyly prováděny žádné důkazy. Uvedený postup by však přicházel v úvahu jen při splnění těchto podmínek: Dokazování před soudem prvního stupně by bylo provedeno v rozsahu předpokládaném v ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř., s hodnocením důkazů tímto soudem (§ 2 odst. 6 tr. ř.) by se odvolací soud ztotožnil, zjištěný skutkový stav považoval za správný, avšak k jeho právnímu posouzení by zaujal stanovisko odchylné od soudu prvního stupně. Typickým příkladem by bylo jiné vyhodnocení v rozsudku správně zjištěného následku, který by odvolací soud nepovažoval za nepřiměřený způsobu útoku ve smyslu ustanovení § 13 tr. zák. apod. Z uvedeného je zřejmé, že v tomto případě by nebyla porušena vázanost rozhodnutí odvolacího soudu na skutková zjištění soudu prvního stupně, jež je podmínkou rozhodování podle ustanovení § 259 odst. 3 tr. ř. Tento postup by naopak nebyl možný, pokud by právnímu hodnocení, zda obviněný jednal v nutné obraně či nikoli, předcházela vlastní skutková zjištění odvolacího soudu, učiněná na podkladě jiného hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně (např. v nyní posuzované věci, že obráncem byl obviněný a útočníkem poškozený).

S přihlédnutím ke skutečnostem, jež byly rozvedeny v předcházejících odstavcích, proto Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že napadeným rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 5. 1997 sp. zn. 5 To 245/97 byl porušen zákon v ustanoveních § 254 odst. 1, § 2 odst. 12 a § 259 odst. 3 tr. ř., neboť předmětné rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno na základě vadně provedeného přezkumu a nových skutkových zjištění, jež vycházela z hodnocení důkazů, které v odvolacím řízení nebyly provedeny. K porušení zákona došlo ve prospěch obviněného M. B.

V důsledku shora vysloveného porušení zákona pak Nejvyšší soud citovaný rozsudek podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil a současně zrušil též další rozhodnutí na zrušený rozsudek obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž zrušením došlo, pozbyla podkladu. Podle § 270 odst. 1 tr. ř. přikázal Krajskému soudu v Ústí nad Labem, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Trestní věc obviněného M. B. se tak vrací do stadia, kdy Krajský soud v Ústí nad Labem bude muset znovu rozhodnout o odvolání obviněného proti rozsudku Okresního soudu v Děčíně ze dne 21. 11. 1996 sp. zn. 3 T 478/95. Ačkoliv námitky uplatněné ve stížnosti pro porušení zákona se zčásti důvodně dotýkají i řízení před soudem prvního stupně, nemělo by řízení o mimořádném opravném prostředku zbavit obviněného možnosti, aby jeho odvolání bylo projednáno v řádném odvolacím řízení před soudem druhého stupně, jež by bylo konáno v souladu se zákonem a nebylo zatíženo konstatovanými ani jinými vadami.